

EL JOC DE PENSAR O DELS PROFESSORS UNIVERSITARIS I LA DIVULGACIÓ

Tobies Grimaltós

Catedràtic Universitat de València

L'any 2018 —d'ací un parell d'anys— serà el vintè aniversari de la publicació de *El joc de pensar*, un llibre de divulgació filosòfica del qual sóc autor i que encara continua emprant-se amb regularitat a molts instituts d'ensenyament secundari. El llibre, doncs, s'ha convertit en allò que diuen un *long seller*; qui m'ho havia de dir! D'això és del que vull parlar tot aprofitant l'amable invitació de *Filosofia, ara!*, de la meua experiència amb aquest llibre, de com el vaig escriure i què sentia quan el vaig fer. I les respostes a aquestes dues preguntes són, ho dic ja: amb pressa i amb molt de sentiment de culpa. Aquest és en realitat el tema que, si no és abusar, vull abordar en aquest escrit. Vull explicar per què sentia culpa quan l'escrivia i de què —, desgraciadament—, és un símptoma aquest fet.

Vaig escriure *El joc de pensar* amb pressa perquè em sentia culpable d'emprar temps escrivint-lo. Però allò que importa vertaderament és esbrinar per què em sentia culpable o —i aquesta és l'altra cara de la mateixa moneda— quina és l'actitud dels professors universitaris davant de la divulgació. Els professors d'Universitat som PDIs, és a dir, Personal Docent i Investigador, i allò d'investigador pesa com més va més. És la investigació el que més es valora, el que més es mesura, més prestigi dóna i més determina la carrera universitària. I què vol dir investigar en filosofia? Doncs, en filosofia, com en quasi totes les disciplines acadèmiques, en humanitats si més no, investigar vol dir produir *papers*, articles que es publiquen en revistes especialitzades. És la revista en la qual es publica, el lloc que aquesta ocupa en els diferents rànquings, el que determina la vàlua de la producció. I cal produir i cal publicar *papers* per molts i diversos motius. Deixant ara de banda aquell concepte tan boirós que és el prestigi, cal escriure i publicar papers —i publicar-los en revistes ben indexades— perquè d'això depenen moltes coses que afecten a la teua vida professional i, en general i com a conseqüència, a la teua vida. Una d'aquestes coses és l'avaluació positiva dels sexennis d'investigació.

Anem a pams. , ja fa prou anys es va instaurar aquest instrument de mesura que en un començament era només un premi. Cada sis anys podies sotmetre cinc treballs d'investigació al judici d'una comissió avaluadora. Havies d'omplir uns formularis, explicar el contingut d'aquests treballs i aportar "indicis de qualitat". Si l'avaluació era positiva, hi havia una bonificació econòmica mensual. Amb el temps, el nombre de sexennis avaluats positivament que hom té s'ha convertit en criteri per a la promoció, per a formar part de tribunals de tesis doctorals i, atenció!, per al nombre d'hores de docència que hom ha d'impartir; , fins al punt que la no concessió d'un sexenni pot comportar haver de duplicar les hores de docència.

Entendreu, doncs, com n'és de crucial aleshores la faceta investigadora dels professors universitaris i com d'apressant esdevé la necessitat de produir papers que puguen ser publicats en les anomenades revistes d'impacte. La temptació és especialitzar-se en algun petit problema que et permeta fer tot un seguit d'aquests productes. Això comporta no poder mirar amb massa perspectiva, amb amplitud i un poc més que a curt termini la teua tasca com a "filòsof"; amb la serenor que demana la reflexió profunda i d'una volada una mica més alta. Els projectes que puguen comportar més repòs, més temps, més amplitud de mires i una menor seguretat de rèdit en la valoració per al sexennis, tendeixen a veure's ultrapassats o supeditats a aquells. Els llibres que no siguen monogràfics no compten —no compten, per exemple, els manuals universitaris— i no parlem ja de llibres adreçats a un públic no especialitzat i els de divulgació. La I de PDI, imposa la seua hegemonia i ho fa d'una manera, diguem-ne que, com a mínim, resulta opinable. El valor del PDI el determina fonamentalment la I.

D'altra banda, la divulgació ha estat vista sempre com una ocupació de segona categoria, si no indigna d'un professor universitari: "Que divulguen ells!" sembla que ha estat sem-

pre el lema tàcit, el pressupòsit o el prejudici. Potser és quelcom propi dels professors de secundària, però no dels professors universitaris. I jo era fill del meu context i també era un poc aquesta la meua manera de pensar. Jo no havia de gastar el temps en coses que no eren pròpies d'un PDI. I ja no per una pruija de superioritat, sinó per honestedat professional, segurament mal entesa. Si em dedicava a escriure un llibre de divulgació, estava incomplint els meus deures com a PDI, defraudant qui em pagava, defraudant l'Estat. Per això el meu sentiment de culpa i per això la pressa. Sé que alguns estareu pensant: "No podies escriure'l en el teu temps lliure?". Doncs, aquest és un altre problema, que quan no tens un horari fix i establert, et sembla que totes les hores són hores de feina.

Un altre element s'hi va afegir, *afortunadament*: que el vaig escriure tot pensant que ningú no el voldria publicar. En filosofia (o almenys això pensava jo), si no es tracta d'un encàrrec editorial, oblida't d'intentar escriure un llibre, perquè ningú no te'l publicarà si no finances tu l'edició o busques qui la finance. Aquest fet, pensar que no era probable que el publicés em va donar la llibertat de fer el llibre que jo volia i no el que hauria escrit si haguera pensat en què convenia escriure amb vista a publicar-lo i pensant en un públic potencial determinat. Si ho haguera fet així, de segur que hauria quedat més forçat, més artificial, no tan espontani.

I amb tot, el vaig escriure. Perquè necessitava escriure'l. Potser per contestar a Marta, la meua filla i protagonista del llibre, algunes de les preguntes que realment es feia i d'altres que jo preveia que es faria. També per respondre a el que era en part una petició i en part un retret per part de molts coneguts, per acceptar el repte que fins aleshores havia considerat impossible de complir i que alhora mirava una mica desdenyosament: "Per què no escrius un llibre per explicar-nos —a qui no en sabem— què és això de la filosofia?". Per poder expressar-me amb llibertat, sense els constrenyiments propis dels treballs acadèmics i per mostrar la meua manera d'entendre la filosofia i alguns dels principals problemes filosòfics d'una manera que volia entenedora i amena.

Han passat moltes coses des d'aleshores i he escrit alguns altres llibres destinats a un públic ample. Ja no em sent culpable quan ho faig, sinó que ho valore molt, i cada vegada m'agrada més aquesta faceta de la meua activitat. Sé que és important la tasca investigadora i és necessari produir papers especialitzats que puguen suposar aportacions als diferents temes dels que s'ocupa la filosofia. Si no es fa filosofia, no hi haurà filosofia nova que divulgar. Ara bé, si el que fan els filòsofs no es fa arribar als no especialistes, a aquells que puguen sentir un cert interès però no en són (encara) gaire coneixedors, serà més difícil que sorgeixen vocacions

que puguen fer avançar aquesta disciplina. I, fora d'això, el coneixement de la filosofia, sense que siga un primer pas en la formació de filòsofs, professionals o no, ja és valuós per si mateix. Fer pensar i repensar les qüestions humaníssimes de sempre, fomentar l'anàlisi, l'esperit crític, formar ciutadans que avaluen i sospesen el pensament rebut o que se'ls vol fer adoptar, és una tasca absolutament necessària si no volem una societat submissa i consumidora, no sols de coses, sinó de lemes, consignes, proclames i eslògans. Cal fomentar l'existència d'individus que siguen els jutges dels pensaments que puguen acabar fent seus, que masteguen les idees abans d'engolir-les i que no ho facen de manera acrítica o automàtica. El pensament que s'accepta sense judicar prèviament és un prejudici, i els prejudicis creen murs, generen vies inevitables, sense opcions ni alternatives. Sense les alternatives, el pensament propi deixa d'existir i un pensament que no és propi no és pensament de veritat. Fins i tot aquest últim ha de ser sotmès a escrutini, i no deixar que es solidifique per sempre. Convé que hi haja individus que qüestionen i es qüestionen, que pregunten i es pregunten, que continuen preguntant quan sembla que estiga clar allò que no pot ser mai clar del tot; que possibiliten continuar avançant.

Per això no em penedisc d'haver escrit *El joc de pensar* i he deixat de sentir-me culpable quan escric coses que no es consideren investigació.

